

ATIF YILMAZ'DA KADIN

Emine DEMİRAY*

Kitle iletişiminin değişik sosyo-ekonomik, kültürel yapıları içermesi nedeniyle, bu süreç içerisinde kullanılan araçlardan yararlanma da toplumdan topluma değişebilmektedir. Bir kitle iletişim aracı olan ve görsel işitselin etki gücüyle seslenebilen sinemanın ise, insan, yaşam ve dünya üzerine çeşitli bilgiler verdiği gibi, bir çeşit hayal kurma ve etki altında kalmayı sağladığı da belirlenmiştir. Kadın olgusunun da sinemamızda ilk öykülü film olan **Pence**'den itibaren yer almasına karşın, 1980'lerden sonra kadınların toplumumuz içinde buldukları konum nedeniyle karşılaştıkları sorunlara eğilen filmlerin sayısında artış olduğu görülmüştür.

Atif Yılmaz Batıbeki, çeşitli dönemlerde her türlü konuyu sinemaya aktarmayı başarmış, 1980'li yıllarda ise, toplumsal taşlamalı güldürüler ve sevgi-sevgisizlik konularında çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Sinema üzerine düşünerek, kendisini yenileyebilen, bu yüzden de yeni düşünce üretmeyi sürdüren Atif Yılmaz, anlatım dilinde elde ettiği ustalıklı, son yıllarda kadın olgusu üzerine de ürünler vermeye yönelmiştir. Bu çalışma, Atif Yılmaz Batıbeki'nin **Mine, Bir Yudum Sevgi** ve **Dul Bir Kadın** fimlerinde, Türk toplumunda kadın olgusuna nasıl dikkat çektiğini, sinema anlayışı ve kadına bakışını birlikte irdeleyerek ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Sonuçta şu bulgular elde edilmiştir.

(*) Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi.

Atıf Yılmaz **Mine**, **Bir Yudum Sevgi** ve **Dul Bir Kadın** filmlerinde, Türkiye’de sosyal, kültürel ve ekonomik etkiler nedeniyle kimlik arayışı içinde olan kadınların, cinsel, ekonomik ve toplumsal yaşama ilişkin sorunlarını, mücadele ve çözümlerini beyaz perdeye yansıtmaya çalışmıştır.

Bu filmlerde kadın kahramanlar yaşadıkları sorunları içgüdüsel de olsa farkedip, çözmeye çalışan, toplumsal baskılara başkaldırabilen, kendilerinin de cinsel yaşamı ve istekleri olabileceğini hissedilen kişiler olarak verilmeye çalışılmıştır. Kadın kahramanlar mesajlarını belli davranış kalıpları içinde ortaya koymaktadırlar. Bu davranışları açıklayabilmek için aşağıdaki şekilde bir döküm yapılmıştır.

Mine

Görünüm	Rol ve Statü	Ruh Hali	Yakınları	Ortam
Güzel, Gösterişli bir kadın.	Eş ve ev kadını	Çekingen, bağımlı ve suskun.	Kaba koca ve yazar sevgili.	Taşra kasabası.

Bir Yudum Sevgi

Görünüm	Rol ve Statü	Ruh Hali	Yakınları	Ortam
Orta güzelliğe bir kadın.	Anne, eş ve ev kadını.	Sabırlı, çalışkan ve mücadeleci.	Tembel koca ve çalışkan, güçlü sevgili.	İstanbul gecekondulu mahallesi.

Dul Bir Kadın

Görünüm	Rol ve Statü	Ruh Hali	Yakınları	Ortam
Güzel ve çekici bir kadın.	Anne, ev kadını ve sosyal faaliyetlerde bulunan bir kadın.	Yalnız, ilişkilerinde rahat ve çelişkiler içinde.	Kızı İnci, yakın arkadaşı Ayla ve fotoğraf sanatçısı sevgili.	İstanbul zengin çevre ve Bodrum.

Mine filminin kadın kahramanı Mine; çekingen, suskun bir kadinken, filmin sonunda kasaba gençlerinin saldırısına uğramasıyla, çevresine ve baskılara isyan edip, başkaldırarak İlhan’a gitmiş, cesur bir davranış örneği göstermiştir.

Bir Yudum Sevgi filminin kadın kahramanı Aygül; sabırlı, çalışkan, mücadeleci bir kadındır. Ekonomik özgürlüğünü kazanınca da katlanmak zorunda olduğu kocayı terkederek, önce çocukları ile birlikte, daha sonra da sevgilisiyle evlenerek yaşamını sürdürme gücünü elde etmiştir.

Dul Bir Kadın filminin Suna'sı ise başından beri çelişkili davranışlar gösterirken, kızı İnci'nin desteğiyle gücünü kazanabilmiş, fotoğraf sanatçısıyla sürdürdüğü ilişkisini bitirebilme cesaretini bulmuştur.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi, filmlerdeki kadınlar önce içinde buldukları rol ve statülere uymaya çalışırken, daha sonra karşılıklarına çıkan bir fırsatla, bu rol ve statüden ruh halini değiştirerek çıkmak istemektedirler. **Mine** ve **Bir Yudum Sevgi**'de birlikte yaşanan erkekten memnun olmama ve erkek değiştirme yer alırken, **Dul Bir Kadın**'da yine bir erkek ihtiyacı ve içinde bulunulan durumdan memnun olmama görülmektedir.

Mine ve **Bir Yudum Sevgi**'de toplumsal baskılara karşı direnen kadınlar, filmlerin sonunda duygusal bir yakınlık bulabilecekleri, kendi seçtikleri erkeklerle birlikte olurken; **Dul Bir Kadın**'da Suna, kızı ve bayan arkadaşıyla birlikte olmayı yeğlemiştir. Filmlerdeki kadınlar güzellikleriyle de çevrelerince beğenilen, çevrenin ilgisini çeken kadınlardır.

Erkeklerle birlikteliklerinde de (Dul Bir Kadın hariç, iki filmde) ilk adımı atan kişilerdir. Ancak Dul Bir Kadın'ın Suna'sı Ergun karşısında pasiftir. Onun isteklerine boyun eğer.

Filmlerde kadın kahramanların, kadın olarak toplumda karşılaştıkları sorunlar, yüklendikleri roller ve konumları yer alır. İnsanlar toplum yaşamında çeşitli kümelere üyedir. Bir yandan bir ailenin, diğer yandan bir arkadaşlık kümesinin, bir derneğin, bir iş yerinin, bir siyasal partinin vb. üyesi olabilirler. Bir kişi aile kümesinde baba ya da anne, erkek kardeş, kız kardeş, çocuk, akraba yerinde bulunabilir. Okulda bir sınıfın üyesi, bir okulun öğrencisi yerindedir. Yetişkin bir kişi ise iş yerinde belli bir görevi ve sorumluluğu üstlenir. Bireylerin bunlar gibi çok değişik kümeler içinde, değişik yer ve görevleri vardır. (Ozankaya, 1979, s. 89-90) Statü ve rol kavramı ikisi birarada toplumsal yapısıyla birey arasındaki karşılıklı ilişkilerin anlaşılmasına yardım ederler. Statü; bireyin toplum yapısındaki konumunu tanımlarken, rol; belli bir toplumsal yerde bulunan bireyde aranan davranışları ve bireyin bunları nasıl karşıladığını vurgular. Cinsel rol kavramı da genel olarak kişinin kadın ya da erkek olması nedeniyle kendisinden beklenen ya da kendisinin gerçekleştirdiği eylemleri anlatmakta kullanılmaktadır. (Tan, 1979, s. 158)

Cinsel iş bölümü ya da cinsel ayrışım ise, kadınla erkek arasında her iki cinsin ayrı kişilikler oluşturmasıyla birlikte giden bir rol

ve görev dağılımı sürecidir. Bu ayrışım aynı zamanda genellikle kadına karşı ayırt edici nitelikte olduğundan kadın-erkek statüleri arasındaki eşitsizliklerin de başlıca nedenini oluşturmaktadır. Her toplum, kadın ve erkeğe ayrılan rolleri, geleneksel norm ve değerlere dayalı basmakalıp yargılarla haklı göstermeye, kadına ve erkeğe uygun düşen davranışları göreneksel imgelerle anlatmaya ve sağlamlaştırmaya yönelir. Toplumsallaştırma sürecinin özündeki değerler, inançlar ve imgeler kuşaktan kuşağa aktarılarak, insanların yaşantılarını yönlendirir ve kadın ile erkekten herbirine uygun sayılan davranışları saptar. Böylece cinsel rol anlayışlarının benimsenmesini sağlarlar. Toplum, beklenen ölçü ve kalıplardan sapıcı davranışları hoş karşılamadığı için bireyler genellikle kendilerini yerleşik normlara uydurmaya çalışırlar. Daha çocukluktan başlayarak bireylerin benlik imgelerinin önemli bir parçasını toplumun kendileriyle ilgili beklentileri oluşturur. Kadınların da, erkeklerin de düşünce ve tutumları bu beklentilere göre biçimlenir. (Tan, 1979, s. 181)

Filmlerdeki kadınlardan Aygül; toplumdaki yerleşik pasif kadın imajına karşın, mücadelecı, atak, güçlü olmaya çalışan kadını vermektedir. Suna ve Mine ise; mücadeleyi bırakmış görünürken filmin sonunda, Suna kızı İnci'den güç alarak mücadelesini sürdürme gücünü elde etmiş, Mine bu gücü İlhan'dan almıştır.

Cinsel rol kalıp yargıları genellikle fizik ayrıtıklardan çıkarılan psikolojik ayrıtıklara dayandırılmaktadır. Erkekler, kadınlara kıyasla daha girişken, bağımsız, çözümleyici, başkalarının daha az etkisinde kalan, buna karşılık daha az konuşan kişiler olarak görülmekte, kadınlar ise bakıcılık, eğiticilik, insanlarla ilişki kurma, yineleme gibi özellikleri gerektiren işleri öğrenmeye ve yapmaya daha yatkın sayılmaktadırlar. Ayrıca erkekler ve erkeklere özgü sayılan niteliklere genellikle kadınlardan ve kadınlara özgü sayılan niteliklerden daha çok değer verilmektedir.

Bir çok tutum araştırmasında saptanan olgu, kadınların kendilerini daha çok aile hayatı, evin düzeni, çocukların yetiştirilmesinden sorumlu görmeleri, kendilerini kamu yaşamına taraf olması gereken kişiler olarak görmemeleri, kamu işleri ile ilgilenme sorumluluğunun aile adına kocalarına düştüğü görüşünü savunmakta ısrar etmeleridir. (Tekeli, 1982, s.20)

Filmlerdeki kadınlar çevrenin baskılarına karşın kendilerine toplumun yüklediği rolleri aşp, insan olarak haklarını korumaya çalış-

maktadırlar. Annelik ve eş rolünün ötesinde toplumda kendilerine yer edinebilme mücadelelerini sürdürmektedirler.

Mine ve **Bir Yudum Sevgi**'deki kadınların eşleri çirkin, itici, kaba erkeklerdir. **Dul Bir Kadın**'daki Suna'nın kocası ise iki yıl önce ölmüştür. Kadınlar mücadelelerini tek başlarına sürdürmek zorundadırlar.

Mine filminin kadın kahramanı Mine ve **Dul Bir Kadın**'ın Suna'sı, çekingen, suskun bir kadın tipini canlandırırken, **Bir Yudum Sevgi** filminin kadın kahramanı Aygül, rahat ve mücadeleci bir kadını canlandırmaktadır. Mine'nin çevrenin baskılarına karşı, kocasını bırakıp, İlhan'a gitmesi, Aygül'ün kocasına tahammül edemeyerek Cemal'e gitmesi onların yaşama karşı daha güçlü olmalarını anlatırken; Suna'nın, kocasının ölümünden sonra bilinçsizce Ergun'u seçmesi, onun çaresizliğini, karşı koyamazlığını göstermektedir.

Mine'nin ekonomik özgürlüğü yoktur. Bu nedenle kocasından ve ilişkilerden memnun olmamasına karşın, çaresiz bu yaşamı sürdürmektedir. Ancak, rastlantı sonucu İlhan'ın kasabaya gelmesiyle çevresine ve yaşamına başkaldırabilir. Aygül ise, koşulları kendi yaratarak, ekonomik özgürlüğünü elde edip, sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Suna'nın maddi durumu iyidir. Öğrenim görmüş bir kadındır. Çevresinde ilişkiye girebileceği birçok insan vardır. Yalnız, kocasıyla evli kaldığı yıllarda kadın olarak yaşamla hiç mücadele etmemiş, kocasının kendisi adına mücadele etmesini istemiş, sorunlardan uzak kalmaya çalışmıştır. Kocasının ölümüyle ise, çaresiz, tek başına kalmış, sorunlarla nasıl mücadele etmesi gerektiğinin bilincine varamamıştır. Ergun'la olan ilişkisi de bunun sonucudur. Ergun'la da rahat bir ilişki içinde değildir. İlişkileri yalnızca cinsellik düzeyindedir. Oysa Mine ve Aygül'ün ilişkileri arkadaşlıkla başlamıştır. Kurulan dostluğun üzerine cinsellik gelmiştir.

Mine, kasabadaki baskılara rağmen onlardan biri olmayı kabul etmemiş, yozlaşmış kasaba ilişkilerine girmemiştir. Aygül de aynı şekilde kocasının pasifliği karşısında etrafında dolaşan erkeklere ilgi göstermemiş, çocuklarını korumaya çalışmış, mücadele etmiş, ekonomik özgürlüğü ile birlikte, kendi iradesiyle yeni bir yaşamı seçmiştir. Suna ise Ergun'la olan ilişkisindeki uyumsuzluk ve boşluklardan kurtulabilme gücünü kızından almıştır. Ergun'dan önce olduğu gibi, kıızıyla, bayan arkadaşıyla sıcak ilişkisine dönmüştür.

Atif Yılmaz'ın bu üç filminden anlaşılacağı gibi kadınlar başlangıçta güç durumdadırlar ve bu güç duruma kişiliklerinde yaptıkları

değişikliklerle son vermektedirler. Ancak, **Dul Bir Kadın**'da bu değişiklik devamlı değildir. İçinde yaşanan rol ve statüden memnun olmamak kadınların kimlik arayışı içinde olduklarını vermektedir. Bu kadınlar yaşamlarında, kimliklerinde yapacakları değişikliklerden yordum ummaktadırlar.

Sonuç olarak, Atif Yılmaz'ın 1980 sonrası filmlerinden **Mine, Bir Yudum Sevgi** ve **Dul Bir Kadın** filmleri; kadın olgusunu ele alan, kimlik arayışı içinde olan ve toplumsal baskılara karşı koyabilen kadınların öykülerine yer veren filmler olarak Türk sinemasında yerlerini almıştır.

KAYNAKÇA

- OZANKAYA, Özer. **Toplumbilime Giriş**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 0431, 1979.
- TAN, Mine. **Kadın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 204, 1979.
- TEKELİ, Şirin. **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, İstanbul, Birikim Yayınları, Yerli Araştırmalar Dizisi: 6, 1982.